

Andekad lapsed on kulla hinnas

- Vähemalt üks laps sajast sünnib siia ilma keskmisest suuremate vaimuannetega
- Eesti ja Soome laste ühisuuring peaks näitama, kuidas väikeriik saab andekate laste arengut soodustada

Anu Jõesaar
anuj@epl.ee

► Seitsmeaastane Henri Kristo Hõrrak näitab paberist ja papist kleepetöid, mis ta lasteaias on meisterdanud. Need on väga korralikult tehtud asjad. Ka Henri joonistustest on tunda hoolikat autorikätt.

Henri on üks lastest, kes on välja valitud Eesti ja Soome andekate laste ühisuuringusse. Tema üldandekuse näitaja IQ on ligi 130. Käsitöömeisterlikkus puutub aga asjasse seetõttu, et teadlaste hinnangul iseloomustab andekaid lapsi muuhulgas tegevuse täpsus, põhjalikkus ja tulemuslikkus.

POISS KAPIS. Õigupoolest algab kohtumine Henri Kristoga nii, et kui me fotograafia Henri koju Tabasallu jõuame, on poiss kadunud. Tema aastavanune õde Heleri Karmen paterdab ringi, ka kaks suurt koera Roki ja Watson on valmis iga kell pildile tulema, aga Henri on kadunud nagu tina tuhk. Talle ei meeldi see ajakirjanduse jama.

“Vanaema hakkas esimesena Henrit nutikaks lapseks nimetama,” meenutab füsioterapeutiks õppinud ema Airi kooki ja kohvi pakkudes. Ise kiikab silmanurgast ringi, sest ikkagi nатуке piinlik lugu, no kus see poiss ometi on. “Endal polnud kellegagi võrrelda. Lapsed on ju kõik omamoodi leidlikud. Hästi aktiivne on Henri küll alati olnud ja kõike uut lennult haaranud,” kirjeldab ema.

Kui fotograaf teeb valjul häälel teatavaks, et tal on aparaat, kus pilti saab kohe ekraanilt vaadata, tuvastame Henri asukoha. Ta polegi kaugel, istub lihtsalt riidekapis. Ronib sealt välja, vaatab aparaati, toob näha oma lasteaia aegseid töid ja osutub igit mõnusaks noormeheks. Tema jutt koosneb pikkadest, alati loogilise lõpuni jõudvatest lausetest ning sõnavara on hästi rikas.

“See, et Henri osutus uuringuga andekaks, paneb vanematele suurema vastutuse,” leiab ema. Ja lisab muiates, et Tamjärve kooli katsetel kukkus poiss läbi. “Henri rääkis, et seal pidi tege-ma midagi, mis talle sugugi ei meeldinud. Vist kaarte mängima – sellist asja meil kodus üldse ei tunta.”

Ena sõnul ei ole kodused Henrit kunagi titaks pidanud, on püüdnud suhelda nagu omasugusega. On tülisidki olnud ja isegi vitsa maitse polevat Henrile tundmatu.

Isegi pika pealekäimise järel ei poeta Henri vitsa teemal sõnagi. “Selline ta just ongi, kui ei taha, siis ei räägi,” ütleb ema.

3000 LAPSEST 36. 36 tulevast teadlast, muusikut, presidenti, arvuti- või ärigeeniust kuulub Eesti valikrühma, kelle kahe maa teadlased kuueaastaste seast välja sõelusi. Peaaegu sama palju lapsi osaleb Soome poolel. Valitud laste IQ on vähemalt 120. Eesti lastest seitse kuuluvad lausa üliandekate kategooriasse, nende intelligentsuse näitaja ulatub 134-144 punktini.

“Meie töö eesmärgiks on võrrelda andekate laste arengut ühise kultuuriruumi, kuid erineva arenguloo ja sotsiaalmajandusliku tasemega ühiskondades,” selgitab töö üks Eesti-poolseid läbiviijaid, pedagoogikaülikooli professor Maie Vikat.

Pedagoogikaülikooli lapse uurimise keskus otsustas koostööpartneriks kutsuda just soomlased, sest Soomes on selle teemaga palju tegeldud ja uuringu Soome-poolne konsultant, Helsingi Ülikooli professor Kari Uusikylä on Euroopa tuntumaid andekuse uurijaid.

Laste leidmiseks testiti läbi umbes 3000 kuueaastast Tallinnast ja Harjumaalt, sest IQga vähemalt 120 sünnib keskmiselt üks-kaks last sajast. Hiljem tehti valitud lastega läbi veel loovus- ja muusikalised katsed.

LOOVUS TÄHTSUSTUB. Maie Vikati selgitusel on viimased aastakümned toonud andekuse teooriasse mitmeid muutusi. Kui varem on andekuse kujunemisel tähtsustatud rohkem pärilikkust, siis nüüd on hakatud nägema ka kasvukeskkonna osa.

Samuti on varem peeti andekuse põhinäitajaks üldist vaimset taset, IQd, nüüd on aga selle kõrval hakatud hindama loovust. Loovus on võime luua midagi uut, originaalset ja olulist. Selle hindamiseks on oma meetoodika, mis lubab jälgida lapse tegevuse käigus tema mõtetegevust. Hindamise aluseks on lapse pakutavate lahenduste viimistletus, leidlikkus, paindlikkus ja kiirus.

Kõigil aegadel on hinnatud kõrgelt ka eriandekust, mille üks liike on muusikaline andekus. Ka eriandekus kujuneb Maie Vikati kinnitusel küll sünnipärase andekuse põhjal, kuid keskkonna mõjutusel. “Eriandekuse kujunemises on vanematel tohutu tähtsus. Nemad saavad suunata lapse huvi.”

Andekate laste uuring

Eestis ja Soomes uuritakse kolme aasta vältel rühma 6-8 aastasi lapsi, kelle IQ on vähemalt 120.

Juhusliku valiku alusel valiti 1999. aastal kummaski riigis 3000 lapse seast välja pisut üle 30.

Valitud laste vanemate haridus

Emad:

61,76% kõrge

38,24% kesk

57,6% kõrge

36,4% kesk

6,0% põhi

51,5% kõrge

39,4% kesk

9,1% põhi

48,39% kõrge

51,61% kesk

51,5% kõrge

39,4% kesk

9,1% põhi

48,39% kõrge

51,61% kesk

51,5% kõrge

39,4% kesk

9,1% põhi

48,39% kõrge

51,61% kesk

51,5% kõrge

39,4% kesk

9,1% põhi

48,39% kõrge

51,61% kesk

51,5% kõrge

39,4% kesk

9,1% põhi

48,39% kõrge

51,61% kesk

51,5% kõrge

39,4% kesk

9,1% põhi

48,39% kõrge

51,61% kesk

51,5% kõrge

39,4% kesk

9,1% põhi

Eesti vanemad:

➤ Kas peate ise oma last andekaks?

80,8% jah

➤ Kas teie laps on mängudes ja tegevuses liider?

25,8% jah

Vanemad arvavad, et nende laps on: julge, toimekas, hoolas, mõtiskleja, väga leidlik suhteliselt kergesti solvuv, väga õrn, hellitusalt, tasakaalukas.

ju.” Samas kiidab teadlane, et meie vanemad on põhjanaabritega võrreldes isegi rohkem huvitatud sellest, kuidas oma last paremini arendada.

SELGUB KOOLI OSA. Praeguseks on kõik katsealused lapsed läinud kooli. Õpetajad ei tea veel, et just nende klassis õpib uuritav andekas laps. Järgmine etapp ongi õpetajate küsitlemine. Siis peab selguma, kuidas õpetaja andekat last näeb, kuidas tabab tema eripära. “Muidugi tahame siitkaudu näha ka seda, kas õpetajal on sisemine valmisolek tegelemiseks andeka lapsega,” lisab Maie Vikat nentides, et selline õpilane on tihtipeale tülikas ja nõuab erilist lähenemiskust. Õpetaja osa on eriti tähtis siis, kui kodune keskkond ei toeta nii palju lapse arengut.

Nüüdisajal, kui inimene ja tema ideed muutuvad maailma arengus üha tähtsamaks, tähtsustub ka andekus. Nii ongi maailma andekuseuurijad keskendunud just varase lapseea andekuse ja selle arenguperspektiivide analüüsile.

Maie Vikat loodab, et Eestis alustatud uuring näitab meie ühiskonna valmisolekut andekatele lastele soodsa kasvukeskkonna ja arenguvõimaluste loomisel. Sest anded ei tohi minna kaotsi ei kultuurile, teadusele ega majandusele.

Andekate laste leidmine ja arendamine peaks väikerahvale olema lausa riiklik probleem, kinnitab professor Vikat.

“Olen mitu korda isale mati teinud,” ütleb Henri Kristo, üks andekate laste uuringus osalejaist.

FOTO: MARKO MUMM

SAMAL TEEMAL

Aita lapsel areneda

► Pedagoogikaprofessor Maie Vikat jagab väikelaste vanematele lihtsaid soovitusi, kuidas lapse arengut toetada.

“Imiku andekuse tunnusteks on varane pilkkontakt, elevus, hästi arenenud taju ja tähelepanu. Hea mälu, mõtteerksus ja leidlikkus avalduvad juba imikueas. Hiljem lisandub varane kõneareng, rikas sõnavara, uudishimulikkus, hea keskendumis- ja kujutlusvõime.

See kõik on ülioluline ka eriandekuse avaldumises. Kui laps kuulab tähelepanelikult häälekõla, tämbri erisusi, hakkab seda eritlema, siis viitab see eriandekusele. Helide rütmilisuse tajumine paneb aluse rütmitundele. Rütmitundega aga on seotud lisaks muusikalisele ka matemaatiline andekus.

Lapse esimeseks kokkupuuteks muusikaga on ema või isa laul ja kiigutamine, üheskoos muusikasaadete vaatamine, väiksemalgi määral suhtlemine laulu kaudu. Tänapäeval on palju ka suurepäraseid laste laulu- ja mängukoole, kuhu võetakse juba 3. elukuust alates.

Vanem saab andekust soodustada võimalikult palju lapsega suheldes ja tema tegevuse vastu huvi tundes. Nii oskab ta suunata last tegelema just selle valdkonnaga, milles laps on edukas. Tegevuse edukus, tulemuslikkus on üks eriandekuse ilminguid. Samuti on andekuse aluseks isikuse terviklikkus ja tasakaal. Kui vanem näeb, et laps on tasakaalust väljas, saab teda suunata õigesse kanalis.

Igas lapses peitub mingi anne, mis tuleb üles leida. Selle leidjaks on ennekõike lapsevanem.”

Mis on IQ?

► Intelligentsuse mõõtmine sai alguse 1904. aastal, mil prantsuse uurijad Alfred Binet ja Theophile Simon töötasid välja testi rumalamate koolilaste eraldamiseks targematest, et parandada kooliõpetuse taset. See test sai hiljem nimeks Stanford-Binet skaala ja on sama nimetuse all tuntud ka tänapäeval. Test annab IQ ehk intelligentsuse kvotsiendi punkte.

Kokkuleppeliselt loetakse:

- 85–115 IQ punkti keskmiseks intelligentsuse tasemeks,
- 116–130 IQ punkti kõrgeteks vaimseteks võimeteks,
- üle 130 IQ punktise tulemusega inimest väga andekaks.
- Tulemust alla 70 punkti hinnatakse vaimseks alaarenguks.

IQ testidest:

• www.math.ut.ee/~janekh/iq/IQ-test.html

• www.ut.ee/PS/0vaimsete.html